

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

Alapította Heimler Károly.

Kiadja:
a Soproni Szemle Alapítvány

Főszerkesztő:

Szerkesztőbizottság:

DOMONKOS OTTÓ, GIMESI SZABOLCS, GÖMÖRI JÁNOS, HÁRS JÓZSEF titkár, olvasó- és
technikai szerkesztő, JANKÓ FERENC, KUBINSZKY MIHÁLY, MOLNÁR LÁSZLÓ, PÁPAI
LÁSZLÓ, SARKADY SÁNDOR

Soproni Szemle. A Soproni Városszépítő Egyesület helytörténeti folyóirata. Alapította Heimler Károly.

Megjelenteti a Soproni Szemle Alapítvány, Sopron Megyei Jogú Város támogatásával.

Felelős kiadó Dr. Bartha Dénes. Megjelenik évente 4 alkalommal, összesen 24 ív terjedelemben

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez

---

3Sorsfordító esztendő.

Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben

Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben

Mindszenty József a 20. század magyar történelmének egyik meghatározó személyisége. A vele foglalkozó sajtóanyag, történelmi szakirodalom, illetve a számos visszaemlékezés alapján a legszélsőségesebb kép rajzolódik ki a főapról. Sokáig a 20. század legkártékonyabb szereplői között tartották számon. A korabeli újságok egy része Mindszenty Józsefet komikus, sötét, visszamaradott személyiségként igyekezett ábrázolni. Ez az irányzat érhető tetten a kommunista-szocialista diktatúra során keletkezett történelmi szakirodalomban és a hazai visszaemlékezések egy részében is.¹⁽¹⁾

Ugyanakkor van egy másik Mindszenty-kép is, amely ugyancsak a kortársak véleményén alapulva hat egészen máig. A szentként tisztelt karizmatikus főpap jelenik meg ezekben az írásokban.²⁽²⁾

De ismerjük-e az igazi Mindszentyt? Az első hiteles biográfia, amelyik bőséges levéltári forrásbázison, a szakirodalom és a nyomtatott visszaemlékezések csaknem teljes körű felhasználásán alapul, csak néhány éve jelent meg.³⁽³⁾ Természetesen minden történeti feldolgozás, minden életrajz csak közelíti a valóságot. Mindig lehet árnyalni még egy kicsit a képet. Jelen írás nem kínál új történelmi eredményeket, csupán összegzi, némiképp kiegészíti Mindszenty József veszprémi püspök 1944. évi letartóztatásának és fogva tartásának eseményeit úgy, hogy a főpap személyiségén keresztül igyekszik láttatni a vizsgált néhány hónapot. A tanulmányhoz kapcsolódik öt dokumentum, amelyek kritikai kiadásban első alkalommal jelennek meg.

Ahhoz, hogy megismerjük Mindszenty József személyiségét, röviden össze kell foglalni életének súlypontjait, meg kell nézni, hogyan viselkedett némely szituációban, emberpróbáló helyzetben. Csaknem 30 éve pap már, 27 éve Zalaegerszegen, 25 éve plébánosa a városnak, amikor XII. Pius pápa 1944. március 3-án veszprémi püspökké nevezte ki. Mivel vívta ki a Szentszék figyelmét Mindszenty? Nagy szerepe volt abban, hogy Zalaegerszegről, a 10–15 ezer lakosú poros kisvárosból, ha nem is igazi 4megyeszékhelyt, de legalábbis püspöki székhely színvonalú várost és közösséget kovácsolt. A negyedszázad alatt hatalmas energiával vett részt a város közéletében. Aktív szerepet vállalt a város, de a tágabb régió, az egész megye társadalmi, gazdasági és kulturális életében egyaránt. Az a zárda, amit Mindszenty építtetett, egyedülálló az országban, hiszen a kisdedóvótól egészen a líceumig, tehát a teljes képzési szintet kínálta a leányhallgatóinak. A IV. Károly fogadalmi templom a világválság idején épült, amikor a városban és környékén alig akadt munkahelyek. Mindszenty munkahelyeket teremtett építkezéseivel, de tevékenysége a helyi közösség csaknem valamennyi szintjéig elért. Megalapította a Zala vármegyei Bank és Hitelszövetkezetet, kiadta a Zala megyei Újságot, szervezte, támogatta a megyei keresztényszocialista pártot. Mindemellert iskolákat, plébániákat alapított.⁴⁽⁴⁾ Ez a hatalmas tenni akarás, szervezőerő, óriási teherbírás és vasakarát, egyfajta „vibrálás” egész életének meghatározója maradt, akárcsak a legendás aszketizmusa. Mindezek a tulajdonságok már zalaegerszegi éveiben legalább annyi tisztelőt szereztek neki, mint amennyi haragost. Egy ilyen emberrel nehéz tartani a lépést, hiszen az igazságossága mellé szigor és elvhűség társult, másoktól is megkövetelte azt a teljesítményt, amit magának megállapított. Mindszenty József olyan ember lehetett, akit a csíki székek egy hargitai fenyőhöz hasonlítanak. Az erős szélben, a szélsőséges időjárások közepette inkább török, mint hajlik.

Jellemző rá, ahogyan a sváb hangzású nevét (Pehm) 1941-ben, tiltakozásul a magyarországi németek körében terjedő nevek visszanevetesítő hullámával szemben, szülőfaluja után Mindszentyre változtatja. Jelképes, hogy püspöki szentelése Hamvas Endre csanádi és Kovács Sándor szombathelyi püspökökkel együtt 1944. március 25-én Esztergomban, a német megszállás árnyékában, mentes volt minden ünnepi külsőségtől. Egyházmegyei székhelyét is csendben, pompa nélkül foglalta el. Veszprémi püspöki kinevezéséhez kapcsolódott egy érdekes momentum, amely adalékot szolgáltat Mindszenty József személyiségének jobb megismeréséhez is. Elődje, az Egerbe kinevezett Czapik Gyula egri érsek, mielőtt távozott a veszprémi püspökségből, „padlássöprést” csinált. Felértékelte a püspökség vagyonát egy pozitív leltárral, majd amikor Mindszenty József, az új püspök elfoglalta székhelyét, új leltár készült, már reális értékekkel. Mindszenty azzal kezdte püspöki ténykedését, hogy közölték vele, egy millió pengős tartozása van a püspökségnek. Nem véletlen, hogy amikor az új püspök megérkezett Veszprémbe, igyekezett eltávolítani Czapik Gyula régi embereit. Meggyesi Schwartz Róbert⁵⁽⁵⁾ kancellár a püspök bizalmatlansága láttán bejelentette a teljes aula lemondását. Mindszentyt azonban ez nem hozta zavarba, felajánlotta a nyitott ajtókat a távozni szándékozók számára. Úgy foglalta el a székhelyét, hogy mellőzött minden udvariasságot, a valós problémákra koncentrált. Tiszta lappal igyekezett kezdeni, Veszprémbe is „építkezni”, alkotni akart, a problémák megoldására törekedett,

ehhez odaadó, hű emberekre volt szüksége. Nem Mindszenty Józsefnek köszönhető, hogy mégsem távozott 5senki az aulából. A régi emberek belátták, hogy az új püspök nem leszámolni akart velük, hanem a korábbi hibákat akarta megoldani.⁶⁽⁶⁾

Veszprémben is ugyanazt a szívós munkát folytatta, amit Zalaegerszegen. Mintha tudomást sem vett volna arról, hogy világméretű háború zajlik, amelynek hullámai már Magyarországot, sőt Veszprémet is elérték. Ugyan még nem állandósultak a bombázások, és a hadi események még csak az ország keleti részét érték el, de már Veszprémben is átérték a lesötétítéseket és az alkalmi bombázásokat. Egyre több menekültet lehetett látni a püspöki székhely utcáin. Mindszenty József azonban feladatot kapott, amikor kinevezték az egyházmegye vezetőjévé, és ő igyekezett püspökként dolgozni. Szisztematikusan végigjárta a plébániákat, iskolákat, sőt új egyházközösségeket és tanintézeteket is alapított. Fel akarta osztani a földjei egy részét a rászorulóknak. Nyolc hónap az egész veszprémi püspöki ideje, ebből három hónapot ráadásul börtönben töltött, de az öt hónap alatt megpróbálta új életre kelteni, átalakítani egyházmegyéjét.⁷⁽⁷⁾ Időközben megváltozott a politikai helyzet is, hiszen Horthy Miklós kormányzó szerencsétlen kiugrási kísérlete után Szálasi Ferenc és a nyilasok kerültek Magyarországon hatalomra.

Fontos kérdés, hogy milyen is volt Mindszenty Józsefnek valójában a viszonya a nyilasokkal szemben? Abban az apokaliptikus időszakban, amikor lózungok a végsőkéig való kitartásról, a teljes mozgósításról szóltak, és valóban készek voltak arra, hogy az egész országot feláldozzák az értelmetlen háborúban, nem kímélve sem embereket, sem az ország javait, értékeit. Mindszenty József fokozott aggodalommal tekintett az eseményekre, mert az ország szétesését látta. A hazaszeretet nagyon fontos eleme a püspök személyiségének. Nyilvánvaló, hogy az egyházát és hazáját is rendkívül féltette a főpap.

Mégis a helyi hatalommal konfrontálódott először. Miután 1944 nyarán kitelepítették Veszprémből a zsidókat, a helyi nyilas párt vezetője, Schieberna Ferenc egy ünnepi szentmisét kívánt tartatni. Mindszenty határozottan elzárkózott a Te Deum tartásától. A szertartás végül is a veszprémi ferences templomban került megrendezésre 1944. június 25-én. A püspök azon nem vett részt, sőt elutazott a városból, hazaérkezése után pedig igazoló jelentést kért a ferencesektől a templomukban lezajlott Te Deummal kapcsolatban.⁸⁽⁸⁾ 1944 nyarán több halálos áldozattal járó bombatámadás érte a veszprémi repteret. Mindszenty József püspököt kérték fel, hogy a temetési szertartást végezze el. Mindszenty el is ment, elvégezte a temetést, ahol több katonatiszt is jelen volt. A püspök a szertartás után anélkül távozott, hogy egyetlen katonatiszttel, a helyi hatalom egyetlen képviselőjével is kezet szorított volna. Ezzel alaposan megsértette a veszprémi nyilasokat és a Veszprémben állomásozó magyar és német katonatisztek.⁹⁽⁹⁾

Harmadik alkalommal már nemcsak a helybeli hatalmat, hanem az ország vezetőit is irritálta. Mindszenty Józsefet aggodalma az ország jövője iránt nem hagyta nyugodni, ⁶ezért megfogalmazott egy kiáltványt, amelynek minden sora a hazaszeretetről tanúskodik. Az október 31-én keltezett memorandumot rajta kívül aláírta Shvoy Lajos székesfehérvári, Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát. Serédi Jusztinián hercegprímás aláírása ugyanúgy hiányzik a memorandumról, mint Kovács Sándor szombathelyi és Virág Ferenc pécsi püspöké, holott ők még esetleg elérhetőek lettek volna. A kérdést nem lehet megnyugtatóan megválaszolni. A háborús időszakban a teljes Dunántúl körbeutazása ekkor már mindenképpen kockázatos volt. Mindszenty József is ellentmondásba keveredik a visszaemlékezésében, amikor azt írja, hogy a memorandumot saját maga vitte el püspöktársaihoz.¹⁰⁽¹⁰⁾ Valójában Mindszenty József uradalmi számvevője, Kögl Lénárt¹¹⁽¹¹⁾ vitte el püspöke megbízásából a memorandumot azokhoz a dunántúli főpapokhoz, akiket egyáltalán képes volt elérni.¹²⁽¹²⁾ Azonban nem is az a lényeg, hogy kiket értek el a frontvonalak mozgása mellett a menekültek áradatában, és talán az sem igazán érdekes, hogy kik is írták végül alá. A memorandum szövegének ismeretében¹³⁽¹³⁾ elmondhatjuk, hogy azt minden hazáját szerető magyar

ember nyugodt szívvel aláírhatta volna.

Szálasi Ferenc 1944. november 4-én esküt tett a Szent Koronára, majd az esküt megkövetelték az állami hivatalnokoktól is. Mindszenty Józsefnek nem kellett az esküt letennie, ennek ellenére élesen reagált a nemzetvezető szándékára. A „Juramentum non.¹⁴⁽¹⁴⁾ A forradalmat és az egyházat egyszerre szolgálni nem lehet” című tanulmányában utasította el az együttműködést a nyilasokkal: „Ami március 19-én és október 15-én történt azért ők a felelősek. Idegen katonákkal ostromolják meg a budai várat. Hazudnak, hazudnak. A határok védtelenek, hömpölyög be az orosz, a népünk hontalan. Szálasi minden lesz, a haza pedig kisbírósággá olvad össze, de mint börtön mégis jókora. És esküt kíván a vezér...” továbbá „a nyilas mozgalom, a nemzeti szocialista ideológia szemben áll a katolikus hittel, szétdúlja a keresztény erkölcsi elveket, semmibe veszi az egyház jogait.”¹⁵⁽¹⁵⁾

Mindszenty József egész élete és gyakori megnyilatkozásai egyértelműen bizonyítják, hogy számára mindig a legfontosabb a katolikus egyház érdeke, annak sérthetlensége volt, továbbá a hazája, népe iránti aggodalom játszott döntő szerepet cselekedeteiben. Személyes sorsa csak mindezen értékek után következett, az előbbi kettőnek teljesen alárendelve. Egyet biztosan állíthatunk Mindszenty Józseffel kapcsolatban, amit egyháza és hazája érdekében helyesnek ítélt, azt vasakarattal, tántoríthatatlan következetességgel igyekezett érvényre juttatni. Egy ilyen ember természetesen konfrontálódik a totalitárius (állam)hatalommal.

Mi váltja ki végül is Mindszenty József és papjai letartóztatását? Tény, hogy rövid veszprémi püspöksége idején a helyi hatalmat, a nyilasokat is többször megsértette. Közös memorandumukkal a katolikus főpapok a nemzetvezető, a nyilasok szándékait ⁷kérdőjelezzik meg. Tény az is, hogy Mindszentyt, aki személyesen adta át a memorandumot a budai várban a miniszterelnökhelyettesnek, nem tartóztatták le azonnal. A levéltári dokumentumok között semmi nyoma nincsen annak, hogy közvetlenül Szálasi Ferenc-től indult volna el a letartóztatási parancs. Ugyanakkor Mindszenty József beszámolt arról, hogy veszprémi letartóztatásukkor a rendőrfogalmazó utalt a nemzetvezető közvetlen parancsára.¹⁶⁽¹⁶⁾ Annak a legnagyobb a valószínűsége, hogy telefonon utasította Szálasi vagy közvetlen környezete a főispánt a veszprémi püspök letartóztatására. Ennek a háttérben éppenúgy lehetett a memorandum, mint a veszprémi várban a püspöki épület megszerzése, de természetesen a helyi túlkapás lehetőségét sem lehet teljesen kizárni. A Szálasi Ferenc ellen folytatott népbírósi per során Szálasi és belügyminisztere, Vajna Gábor¹⁷⁽¹⁷⁾ is azt vallotta, hogy Mindszenty József letartóztatását a főispán rendelte el. Vajna csak utólag értesült a történetéről, azonnal nyomozót küldött Veszprémbe, majd jelentette az esetet a nemzetvezetőnek, aki úgy intézkedett, hogy a letartóztatást fenn kell tartani és a saját hatáskörébe vonta a további intézkedést.¹⁸⁽¹⁸⁾

Mindszenty József mellett udvari papjait és a püspökségen helyt kapó szeminaristákat is letartóztatták, sőt olyan személyeket is, mint például Mészáros Tibor,¹⁹⁽¹⁹⁾ aki a palota átvizsgálásakor lázas betegen feküdt, fel sem kelt. Ugyancsak letartóztatták néhány nap múlva Kögl Lénárt püspöki jószágigazgatót, aki nem is a veszprémi palotában lakott. November 27-től december 5-ig a veszprémi rendőrségen voltak őrizetben a letartóztatottak, ahol Mindszenty Józsefet teljes letartóztatása idején egyetlen alkalommal, november 29-én kihallgatták. December 5-től december 22-ig átkerültek a foglyok a veszprémi ügyészségre, a fogházba. December 22-től december 28-ig Sopronkőhidán raboskodtak a fegyházban, majd december 28-tól a szovjet csapatok megérkezéséig, április 1-ig az Isteni Megváltó Leányai zárdájában. Február 22-ig a püspökükkel együtt voltak a veszprémi papok, akkor őket elengedték. Ugyanakkor új társakat is kapott Mindszenty József fogsága idején. 1945. február 8-án Székesfehérváron csendőrök tartóztatták le Shvoy Lajos püspököt és testvérét Shvoy Kálmán nyugalmazott tábornokot. Március 9-én őket is Sopronba szállítják és az Isteni Megváltó Leányai zárdájába kerülnek, Mindszenty József mellé.²⁰⁽²⁰⁾

8Mindszenty József fogságának négy hónapja jó lehetőséget kínál arra, hogy a veszprémi püspök személyiségét jobban megismerjük. A háború végéhez közeledve, a Vörös Hadsereg és a német ellentámadások nyomán a frontvonal állandóan ingadozott, Magyarország a hadicselekmények egyik fő színterévé vált, a bombázások állandósultak. Sopront is szőnyegbombázás érte, amikor Mindszenty József ott raboskodott. Nyilvánvaló, hogy az emberi félelem, a személyes sors kilátástalansága éppen úgy a mindennapok részévé vált, mint a katolikus egyház, a haza sorsa feletti aggodalom.

Amennyiben részletesen akarnánk vizsgálni Mindszenty József viselkedését a börtönben, azt is meg kell nézni, hogy milyen források állnak mindehhez rendelkezésre. Gyéren, de akadnak első kézből származó primer források is. A veszprémi püspök beadványai a felsőház fegyelmi bíróságához, és az ezzel kapcsolatban fennmaradt dokumentumok,²¹⁽²¹⁾ továbbá a nyilas háborús bűnösök népbíróság előtt zajló pereit.²²⁽²²⁾ Ugyanakkor például Serédi Jusztinián hercegprímás is írt Mindszenty József és Shvoy Lajos érdekében a nyilas minisztereknek, hogy közbenjárást kérjen a kiszabadulásukhoz.²³⁽²³⁾ A primer források mellett fennmaradtak másodlagosnak számító források, korabeli és később papírra vetett naplók, visszaemlékezések.²⁴⁽²⁴⁾ Ezekből a forrásokból lehet feldolgozni, árnyalni a fogságban töltött időt.

Mindenképp szükség van arra, hogy emberként lássuk, ismerjük meg Mindszenty Józsefet, hiszen csak így tudjuk a politikai döntéseit és politikai pályáját is megérteni.

* * *

Az alábbiakban öt, eddig még nem közölt dokumentumot teszünk közzé kritikai kiadásban, amelyek Mindszenty József 1944. november 27-én a veszprémi püspöki palotában történt elfogatásával, és az abból következő, négy hónapos, 1945. április 1-ig tartó fogságához kapcsolódnak. A közölt források közül ki kell emelni Mindszenty József veszprémi püspök két levelét a Felsőház Elnökségének és a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökének (2. és 3. dokumentum). Mindszenty József a maga és paptársai, kispapjai letartóztatását nem személyes sérelemként élte meg, hanem a katolikus egyház elleni otromba támadásként. Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy miért írt mégis ilyen, a nyilasokkal némi együttműködést is feltételező leveleket. A püspök korábbi cselekedetei, írásai egyértelműen bizonyították, hogy nem értett egyet a Szálasi-féle országglással, de a kormányzó kinevezése és a németek támogatása miatt kétségtelenül a nyilasok voltak az ország Veszprémet is magába foglaló területén a hatalom birtokosai. Mindszenty József leveleit különben sem a nyilas hatóságoknak írta, hanem a magyar jogrendnek megfelelően, mint felsőházi tag, a felsőház elnökének és a mentelmi bizottság elnökének.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok

9Dokumentumok

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 1.

1.

Schiberna Ferenc veszprémi főispán határozata Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatásáról

Veszprém, 1944. november 30.

Veszprém-vármegye főispánjától.

1622/1944.

Tárgy: Mindszenty József megyéspüspök veszprémi (Püspöki palota) lakos rendőrhatósági őrizet alá helyezése.

V é g h a t á r o z a t:

Az 1500/1944. M[iniszter]E[lnöki] sz[ámú] rendelet 7. §-ában²⁵⁽²⁵⁾ biztosított jogomnál fogva figyelemmel a 760/1939. B[elügy]M[iniszteri] sz[ámú] rendelet 1. §-ának (2) bekezdésére²⁶⁽²⁶⁾ az 1939. évi 2. t[örvény] 150. §-a²⁷⁽²⁷⁾ alapján Mindszenty József 1892. évfolyambeli csehminszeri szül[etésű] rom[ai] kat[olikus] nőtlen megyéspüspök veszprémi (Püspökvári) lakost azért, mert 1944. november 27. napján a katonai beszállásolás érdekében folytatott helyszíni megállapítás alkalmával a hatósági rendelkezéssel szembehelyezkedett, hatósági közeg elleni erőszakot követett el, továbbá társaival együtt tüntető felvonulás rendezésével a lakosság fellázítását kísérelte meg, mely cselekményével a közrendet, közbiztonságot és ezáltal a hadműveleti érdekeket nagy mértékben veszélyeztette, rendőrhatósági őrizet alá helyezem, és megkeresem a veszprémi m[agyar] kir[ályi] rendőrkapitányságot, hogy további intézkedésig nevezett figyelemmel a 760/1939. B[elügy]M[iniszteri] sz[ámú] rendelet 11. és 17. §-ra²⁸⁽²⁸⁾ őrizetben tartani szíveskedjék.

Ezen véghatározatom ellen fellebbezésnek helye nincs.

Erről a m[agyar] kir[ályi] belügyminiszter urat külön felterjesztés útján, továbbá a veszprémi m[agyar] kir[ályi] rendőrkapitányságot, és Mindszenty József rendőrhatósági őrizet alá helyezettét értesítem.

Veszprém, 1944. november hó 30.

hadműveleti kormánybiztosi jogkörrel

felruházott főispán²⁹⁽²⁹⁾

10Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban 011. fond. Gépelt, pecséttel és aláírással hitelesített tisztázat. Az irat „Veszprém Vármegye Főispánja” körpecsétjével és aláírással hitelesítve. Az irat hátoldalán a veszprémi magyar királyi rendőrkapitányság érkeztető pecsétje 1944. december 2-ai dátummal és 2180-as iktatószámmal, valamint a következő feljegyzéssel: „Kir[ályi] Ügyészségnek Veszprém. Dr. Schiberna Ferenc főispán rendeletére nevezettek további őrzésre, illetve a rendőrhatósági őrizet további foganatosítása végett átadom. Veszprém, 1944. december 5. A kapitányság vezetője: Szerdahelyi m[agyar] kir[ályi] rendőrtanácsos”

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3 Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 2. Mindszenty József veszprémi püspök bejelenti a felsőház elnökségének mentelmi joga megsértését

2.

Mindszenty József veszprémi püspök bejelenti a felsőház elnökségének mentelmi joga megsértését

Sopronkőhida, 1944. december 27.

A Felsőház Elnöksége

Sopron

Alulírott tisztelettel bejelentem mentelmi jogom súlyos megsértését.³⁰⁽³⁰⁾ Kérem az ügy sürgős kivizsgálását és a sérelem orvoslását azonnali szabadlábra helyezéssel.

November 27-én veszprémi házamban Dr. Schiberna Ferenc főispán, hadműveleti kormánybiztos 10 rendőrrel jelent meg, őrizetbe vette 2 udvari papomat. Ez ellen tiltakoztam. Erre engem is őrizetbe vett és a rendőrségre vitetett.

November 27-től dec[ember] 5-ig a veszprémi rendőrségen, dec[ember] 5-től 22-ig a veszprémi ügyészségen, dec[ember] 22-től 24-ig a sopronkőhidai iskolában, 24-től mostanáig a fegyintézet raktárhelyiségében őriznek, mint internáltat 2 kanonokommal, akik közül az egyik udvari papom, 3 további udvari papommal, 3 hittudományi főiskolai tanárommal, 1 középiskolai hittanárral, 1 uradalmi számvevővel és 16 teológussal.

Panaszomat a rendőrségen ismételt sürgetésem ellenére nem jegyzőkönyvezték. A rendőrségen november 29-én megjelent a Nemzeti Számonkérő Szervezettől³¹⁽³¹⁾, 11 Budapestről Balassa Bálint³²⁽³²⁾ csendőr főhadnagy. Kihallgatott „bűnösségemre” nézve. Ugyanakkor felvette mentelmi jogom megsértéséről a jegyzőkönyvet. És tanuk előtt kijelentette a főhadnagy, hogy Budapesten azonnal átnyújtja panaszomat a Felsőház Elnökségének.

Panaszomra választ nem kaptam, a gyűlésekre azóta meghívót sem.

Kérem ügyem elintézését, a sérelem sürgős orvoslását, hogy a Felsőház ülésein akadálytalanul jelenhessek meg.

Sopronkőhida, 1944. december 27-én

Hazafias tisztelettel:

Mindszenty József

veszprémi püspök, felsőházi tag

Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban 011. fond. Mindszenty József kéziratos tisztázatának XEROX-másolata.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében

3.

Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében

Sopron, 1945, március 19.

Nagyméltóságú Elnök Úr!

1944. december 27-én bejelentettem mentelmi jogom megsértését. Értesültem róla, hogy mentelmi

ügyemet a Mentelmi Bizottság f[olyó] hó 22-én délelőtt 10 órakor fogja tárgyalni.

A Mentelmi Bizottságnak ezen a gyűlésén személyesen is óhajtok megjelenni. Jelenleg azonban még mindig az Isteni Megváltó Leányai soproni anyaházában³³⁽³³⁾ kell tartózkodnom, azzal a kikötéssel, hogy a Belügyminiszter Úr³⁴⁽³⁴⁾ külön engedélye nélkül, ezt a helyet el nem hagyhatom. A miniszter úrtól erre engedélyt kértem. Ha azonban ¹²az engedély kellő időben meg nem érkezik, a Mentelmi Bizottság előtt nem lesz módomban megjelenni.

Erre az eshetőségre számítva december 27-én kelt bejelentésemet a következőkkel kívánom kiegészíteni, előadván az azóta történeteket és a közben tudomásomra jutottakat is.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / I. Őrizetbe vételem körülményei.

I. Őrizetbe vételem körülményei.

November utolsó vasárnapja előtt Beszélgetés jelent meg a Veszprém vármegye című hetilapban, amelyben Zarka Elemér főmérnök támadást intézett személyem, valamint a zirci apát ellen. A vád ellenem az volt, hogy a palotában nem voltam hajlandó sem menekültnek, sem katonának szállást adni, úgyhogy a „palota kong az ürességtől”. Ez természetesen nem felelt meg a valóságnak, hiszen akkor már 58 állandó lakója volt palotámnak. (Püspökök, 5 udvari pap, egy tanfelügyelő, 5 teológiai tanár, 2 hitoktató, 17 teológus, 17 menekült apáca, 2 menekült diák, 1 inas, 1 magyar vezérezredes, 2 beutalt banktisztviselő, 3 német katonatiszt, 1 német altiszt.) Tehát 28 szobában 58-an voltak elszállásolva. Magam egyetlen egy szobában laktam, mely dolgozó, fogadó és hálószoba volt. Utasítást adtam ügyvédemnek, hogy a sajtótörvény alapján helyreigazító nyilatkozatot tegyen közzé. Erre azonban a bekövetkezett események miatt sor nem került.

November 27-én ebéd közben megjelent a palotában Zarka Elemér főmérnök, Zágon népművelési titkárral, vele volt a püspökségem előtti időből elbocsátott portás (Tar Károly) és Bánky rendőrfogalmazó vezetésével 10 rendőr. A főmérnök főispáni rendeletet mutatott fel Szabadhegy Szabolcs³⁵⁽³⁵⁾ házgondnokomnak, mely szerint palotámban szemlét kell tartani. Én házgondnokomnak azt az utasítást adtam, hogy minden helyiséget meg kell mutatni.

A szemle simán folyt le. A főmérnököt házgondnokom és a közben vidékről hazaérkezett irodaigazgatóm, Dr. Megyesi Schwartz Róbert kanonok kísérték. Udvariatlanság sem történt papjaim részéről. Amikor Zarka főmérnök szóvá tette, hogy „haza kell küldeni a szeminárium növendékeit”, papjaim figyelmeztették, hogy az állam részéről nincs lehetőség, mert megegyezés jött létre a bíboros hercegprímás és a kormány között, miszerint a szemináriumok nem tartoznak a bezárandó főiskolák közé. A főmérnök azt felelte, hogy Pesten illetékes helyen erről nem tudnak semmit. Erre irodaigazgatóm azt válaszolta, hogy akkor a bíboros hercegprímás nem mondott igazat, mert azt saját szájából hallotta Esztergomban. – Én körülbelül november 17-én a szemináriumom ügyében levélben fordultam Szöllősi Jenő³⁶⁽³⁶⁾ miniszterelnök-helyettes ¹³úrhoz, aki már november hó 23-án felelt nekem, a levelet azonban csak őrizetbe vételem után kaptam kézhez. E levél értelmében csakugyan a szemináriumok nem tartoznak a szünetelendő főiskolák közé.

Később felvette a főmérnök azt a gondolatot is, hogy az udvari papok kettésével költözzenek össze egy-egy szobába. Erre udvari papjaim azt mondták, hogy ez nem lehetséges, mert sok bizalmas, hivatalos és lelki ügyben jönnek ide. Az iroda annyira összeköltözött, hogy minden helyiségben többen

dolgoznak, s így csak a magánszoba marad meg ilyen tárgyalásokra. A főmérnök azt felelt, míg benn tárgyalnak, menjen ki a másik főtisztelendő úr a szobából. Erre papjaim megjegyezték, hogy ez igen nagy idővesztést jelenten. A főmérnök az egyik szobánál, ahol négy menekült apáca volt elhelyezve, azon véleményének adott kifejezést, hogy 30 bakát is el tudna helyezni. Papjaim felhívták a főmérnök figyelmét arra, hogy elhelyezés tekintetében az apácákat nem lehet összehasonlítani a bakákkal.

A szemle befejezte után mindenki a portához ment. Ott hirtelen megjelent dr. Schiberna Ferenc főispán és érdeklődött, hogy a palotában elhelyezett német tábournok a rendes interurbán telefont használja-e. Igenlő válasza utasítást adott a postának, hogy a telefonzárlatot feloldja. Tehát a telefon is ki volt kapcsolva. Sőt civil irodatisztjeim sem jöhettek be a délután folyamán, mert a rendőrök a palotát megszállva tartották és nem engedtek be senkit.

Közben irodaigazgatóm feljött hozzám és jelentette, hogy a szemle megtörtént. Ekkor lépett be hozzám Szabadhegy Szabolcs püspöki szertartó, házgondnokom és jelentette, hogy őt a főispán személyesen vette őrizetbe. Elbúcsúzott tőlem és áldásomat kérte. Távozása után irodaigazgatóm is lement, és amikor érzékeny búcsút vett társától, a főispán őt is őrizetbe vette. Meg kell jegyeznem, hogy mindkét papom egyetlen egy szót sem váltott a főispánnal. Szabadhegy Szabolcs házgondnokom csak annyit kért, hogy tőlem elbúcsúzhasson.

Tehát a házszemlével kapcsolatban semmiféle ellenállás nem volt, de udvariatlanság sem történt. Az őrizetbe vételt a főispán személyesen mondta ki, minden megokolás nélkül.

Két papom őrizetbe vétele rám nézve nem lehetett közömbös. Tehát lementem és Szabadhegy Szabolcstól azt kérdeztem: „Mutasd meg fiam azt az urat, aki téged őrizetbe vett.” A főispánt ugyanis még nem ismertem. Ez volt első látogatása palotámban. Majd feléje fordulva azt mondtam: „Tiltakozom két papom őrizetbe vétele ellen.” Többet nem mondtam. Erre elhangzott: „Püspök urat is őrizetbe veszem”. Nem feleltem semmit. Felmentem szobámba, ahol öltözködtem. Rendes püspöki reverendámra felvettem a piros köpenyemet (pallium) és piros birétumot.³⁷⁽³⁷⁾ Tehát úgy voltam felöltözve, ahogy püspök előkelő helyre megy látogatóba. Természetesen nem püspöksüveget és pásztorbotot vettem, mert hiszen ehhez istentiszteleti díszbe kellett volna felöltöznöm. Közben általános püspöki helynököm és több kanonok is megjelent nálam.

Amikor a rendőrfogalmazó udvariasan felszólított, hogy induljak, írásbeli letartóztatási végzést kértem. Ez nem volt. Elsietett tehát a főispánhoz, majd körülbelül 10–15 14perc múlva visszajött azzal, hogy a Nemzetvezető³⁸⁽³⁸⁾ egyenes parancsára történt a letartóztatásom. Őszintén szólva csodálkoztam, hogy ilyen rövid idő alatt sikerült összekötetést találni az államfővel...

Szobámat elhagyva a fölépcsőn lementem a bejárathoz, ahol minden intézkedésem nélkül, egybegyűlt az egész háznépem, apácák, teol[ógiai] tanárok, kispapok. Áldást osztottam, majd elbúcsúzva egyedül két letartóztatott udvari papommal kiléptem a palotából. Ott állt a főispán által elszállításomra küldött magánautója. Nekem azt az utasítást adta a rendőrfogalmazó, hogy szálljak be, míg két udvari papom menjen a rendőrökkel gyalog. Én határozottan kijelentettem, hogy gyalog megyek. Tettem ezt két okból. Nem vehettem igénybe olyasvalakinek előzékenységét, aki első látogatását 11 rendőrrel tette meg nálam, két papomat és engem is őrizetbe vett. Jogos és szükséges önérzetem tiltotta, hogy igénybe vegyem a történetek után a felajánlott főispáni autót. Más lett volna, ha saját kocsimat, illetve autómat küldik értem. A másik ok az volt, hogy gyalog akartam menni akkor, mikor két udvari papomat is gyalog viszik.

Kijelentésemre a rendőrök hozzám nyúltak, és mint valami gonosztevőt karhatalommal be akartak tuszkolni az autóba. Erre a csúnya jelenetre kispapjaim pillanatok alatt a rendőrök és közém furakodtak és annyira körülvettek, hogy a rendőrök többé hozzám nem nyúlhattak. Így indultunk meg. A

rendőrfogalmazó látván, hogy a rendőrök így nem jutnak közelembbe, utasítást adott embereinek, hogy szakaszban kísérjenek az egyik oldalon. Így rendben vonultam át a városon a rendes úton. Megjegyzem, hogy már sötét volt és az utcai sötétített világítás égett. Körülbelül háromnegyed 6 órára érkeztünk a rendőrségre. A rendőrség előtt áldást osztottam és intettem papjaimat és kispapjaimat, hogy csendben térjenek haza. Útközben semmiféle beszédet nem tartottam. Amikor a rendőrök egyszer az útközben hozzánk csatlakozott diákokat akarták elküldeni, szelíden csak azt mondtam: „Engedjék, hiszen atyjukat kísérik.”

Tehát tüntető felvonulást nem rendeztem. Ha akartam volna, lett volna alkalmam ezt megtenni. Hiszen a rendőrök csak az egyik oldalon meneteltek és így a másik oldalon könnyűszerrel állíthattam volna sok-sok hívót a mentbe. Ezt nem tettem. Izgatás részemről nem történt.

A rendőrségen hamarosan kértem mentelmi jogom megsértésének jegyzőkönyvbe vételét. Hiszen felsőházi tag vagyok. Minden sürgetésem ellenére a jegyzőkönyv felvétele nem történt meg. Este házkutatást tartottak szobámban, majd másnap irodaigazgatóm hivatali helyiségében.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / II. Többi papjaim és kispapjaim őrizetbe vétele.

II. Többi papjaim és kispapjaim őrizetbe vétele.

Ez november 29-én délelőtt történt. A palota összes lakóit az úgynevezett kisebblőbe rendelte Zarka Elemér főmérnök és egy rendőrtiszt. Megkérdezte a főmérnök, hogy álljanak elő azok, akik nem kísérték el a püspököt a rendőrségre. Ezeket igazoltatás után elengedték. A többit Zarka Elemér főmérnök a főispán nevében őrizetbe vette. Este fél kilenckor a fogházba kísérték őket. Mészáros Tibor püspöki levéltáros őrizetbe vételem alkalmával még ágyban fekvő beteg volt. Őt délelőtt még nem vették [15](#) őrizetbe a többivel együtt. Délután azonban Zarka Elemér főmérnök a szobájába géppisztolyos katonát küldött azzal, hogy őt is letartóztatja. Majd később hívatta a főmérnök papomat és csak intett, hogy menjen a többi letartóztatotthoz. Többszöri kérdésére, hogy miért tartóztatja le őt a főmérnök, választ nem adott.

Kögl Lénárd dr. püspöki számvevőm szintén nem volt ott őrizetbe vételem alkalmával. Ő a püspöki jószágkormányozóságon dolgozott és ott is lakott. Csak másodkézből értesült a történetekről. Mindezek ellenére őt már 27-én éjjel vették szintén őrizetbe.

Langmár Lipót [39\(39\)](#) dr. kanonok, valamint Solymár István dr. [40\(40\)](#) lelki igazgató csak útközben, véletlenül találkoztak velem, amikor a rendőrségre mentem. Őket is őrizetbe vették.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / III. Főispáni internáló véghatározat.

III. Főispáni internáló véghatározat.

November 30-án, tehát letartóztatásom után 3 nappal kaptam meg az ide másolatban mellékelt főispáni Véghatározatot.

Ez a főispáni Véghatározat ellenkezik a törvény rendelkezéseivel, mert 1939. II. t.c.150. §-a értelmében engem csupán az ősszminisztérium⁴¹⁽⁴¹⁾ internálhatott volna. Ettől az alaki jogsérelemtől eltekintve is[
a] Véghatározatban felhozott indokok egyáltalán nem helytállóak. Mert:

1.) „Katonai beszállásolás érdekében folytatott helyszíni megállapítás alkalmával a hatósági rendelkezéssel szembehelyezkedtek”. Ez a vád teljesen téves és hamis, mert semmi néven nevezendő ellenszegülés nem történt. Itt jegyzem meg, hogy a katonasággal mindig igen jó viszonyban voltam, és mint megyéspüspök számtalanszor hívtam meg katonatiszteket minden külső kényszer nélkül.

2.) ”Hatósági közeg elleni erőszakot követtem el”.

Az I. alatt előadottakból nyilvánvaló, hogy hatósági közeg ellen semmiféle erőszakot nem követtem el. Nem hatóság elleni erőszak az, hogy a főispán autóját nem fogadtam el a rendőrségre való beszállításom céljából, mikor két velem letartóztatott udvari papomat ugyanoda gyalogmenetelre kötelezték. Ugyanilyen gyalogmenetben, de eleget tettem a rendelkezésnek.

Nem fogadhattam el annak a főispánnak az autóját, aki első látogatását nálam 11 rendőrrel és egy elcsapott volt püspöki portással, mint lakásszakértővel tette meg: aki mindjárt házamba léptekor kikapcsolta házam telefonját, mintha a házban vagy a közelben azt a telefont bélyeges egyének rosszra használták volna; aki, két kötelességteljesítő udvari papomat őrizetbe vette; aki mindezt megelőzően hírlapilag méltatlan támadást intézett a zirci apát ellen és ellenem.

3.) „ Társaival együtt tüntető felvonulás rendezésével a lakosság fellázítását kísérelte meg, mely cselekményével a közrendet, közbiztonságot s ezáltal a hadműveleti érdekeket nagymértékben veszélyeztette.”

16Sem én, sem papjaim és kispapjaim semmiféle tüntető felvonulást nem rendeztünk, a lakosság fellázítását nem kíséreltük meg. Papjaim és kispapjaim irántam való szeretetükből indítva és értem való érthető aggodásból kísértek el engem és két, szintén letartóztatott udvari papomat.

A rendőrség velünk jött sorfalban; ha bármiféle tüntetésnek vagy éppen lázításnak csak kísérlete is látszott volna, a rendőrség feltétlenül közbe kellett volna, hogy lépjen. Ez pedig nem következett be, mert nem is volt rá ok. Jogismerő rendőrfogalmazó vezette a csapatot, amely minden zavaró incidens nélkül, békés menetben ért a rendőrség elé. Itt búcsút vettem papjaimtól, akik békésen hazatértek.

Jellemző egyébként az egész eljárásra, hogy az engem a rendőrségre tényleg elkísérő papok és kispapok közül egyeseket nem internáltak, ellenben utólag internáltak olyanokat, akik a menetben részt sem vettek, sőt a palotában sem tartózkodtak. Ilyenek voltak: Mészáros Tibor püspöki levéltáros, aki akkor ágyban fekvő beteg volt. Kógl Lénárd dr. püspöki számvevő, aki a püspöki palotától egy kilométerre fekvő jószágkormányzósági épületben tartózkodott. Langmár Lipót dr. kanonok és Solymár István dr. lelkiigazgató szintén nem voltak a kérdéses alkalommal a püspöki palotában. Véletlenül találkoztak a rendőri kíséretben békésen haladó csoporttal, azt sem tudták, miről van szó, inkább érthető érdeklődésből sodródtak a csoportba. Semmi-féle tüntetés a lakosság részéről nem volt, nem is lehetett. Öt óra felé indultunk, a rendőrségre már teljes sötétségben érkeztünk. A menet a kocsiúton haladt, a járókelők a sötétség miatt azt sem tudhatták, mi történik. Egészen természetes dolog, hogy akik a menetben részt vettek, a legnagyobb csendben voltak. Hogyan lehet ily körülmények közt tüntető felvonulás rendezéséről és a lakosság fellázításáról még csak beszélni is?! Ha valaminek tüntető jellege volt, akkor az csak abban jelentkezhetett, hogy a veszprémi püspököt és két udvari papját 11 rendőr kíséri a rendőrségre.

Szóról-szóra ugyanazzal az indoklással, mint amelyek az ellenem szóló Véghatározatban olvashatók, rendőrhatósági őrizet alá helyezte az akkori főispán nemcsak Megyesi Schwartz Róbert dr. kancellárt

és Szabadhegy Szabolcs püspöki szertartót, hanem még további 24 papomat és kispapomat is. Ezeknek őrizetbe vételét a belügy-miniszter úr február 22-én szóbeli utasítással megszüntette és azonnali szabadlábra helyezésüket rendelte el.

Ehhez a következőket kell hozzáfűznöm.

Nyilvánvaló dolog a szabadlábra helyezésből és az internálás megszüntetéséből, hogy az internálási Véghatározatban foglalt ténymegállapítás megdőlt, a 26 pappal és kispappal szemben. Ha azonban velük szemben megdőlt, akkor ugyanaz az állítólagos tényállás velem szemben sem foroghat fenn.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / IV. Kihallgatásom.

IV. Kihallgatásom.

November 29-én Balassa Bálint csendőr főhadnagy a Nemzeti Számonkérő Szervezettől járt nálam. Kihallgatott és végtelenül csodálkozott. Tőle hallottam, hogy a Nemzetvezető számára szállást készítenek palotámban. Eddig semmiféle hatóság ezt nem közölte velem.

A főhadnagy átvette tőlem mentelmi jogom megsértése elleni felszólalásomat. Ez a jegyzőkönyv máig sem érkezett a felsőház elnökségéhez.

17A főhadnagy kihallgatásom után azonnal Budapestre ment és ígérte, hogy még aznap este visszajön. Sőt azonnali szabadlábra helyezésemet is kilátásba helyezte, mert meggyőződött, hogy az ügy másként áll, mint ahogyan azt illetékes helyen tudják. Azóta a nevezettet nem láttam. Intézkedés nincs. Ebben az ügyben több kihallgatás nem is volt.

Azóta engem senki ki nem hallgatott és a vádak sem közölték velem.

Őrizetbe vételem alatt november 27-től december 5-ig a veszprémi rendőrségen, december 5-től 22-ig a veszprémi fogházban, december 22-től-28-ig a sopronkőhidai fegyházban, december 28-tól kezdve az Isteni Megváltó Leányai soproni anyaházban voltam papjaimmal és kispapjaimmal együtt február 22-ig. Azóta egyedül vagyok internálva még mindig ugyanott.

December 8-án Szemes József⁴²⁽⁴²⁾ dr. titkárom felkereste az akkor Veszprémben tartózkodó Nemzetvezető urat és szabadlábra helyezésemet kérte. Utána arról értesültem, hogy a Nemzetvezető úr azt mondotta dr. Szemes Józsefnek: ha a következő szerdáig (=dec[ember] 13.) nem merül fel újabb terhelő adat, szabadlábra kerülök. Nem merült fel újabb terhelő adat.

A belügyminiszter úr – erről szintén hallomásból értesültem – a február 16-i minisztertanácson kijelentette, hogy papjaimmal hamarosan szabadlábra kerülök. Február 22-én csak papjaim kerültek szabadlábra.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / V. Textilügy

V. Textilügy

Vádat akartak ellenünk kovácsolni azzal, hogy 1800 inget és 1800 alsónadrágot vettem saját pénzemen,

törvényes úton (akkor, amikor a textil már nem, és újból még nem volt zárolva), szenvedő sebesült katonáink részére és híveim részére. A szétosztásra vonatkozó intézkedésem jórésben már kiment őrizetbe vételem előtt. Sebesült katonák, Zircen tartózkodó menekült teológusok és tanárok, valamint szegény kispapjaim teljesen ingyen, a többiek önköltségi áron kaptak volna belőle. Az összes szállítási költségek azonban az utóbbi esetben is engem terheltek (4000 pengő). Ezt az ügyet a veszprémi kir[ályi] ügyészség lezárta és a vád képviselőt nem vállalta.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / VI. Varga Béla képviselő levele.

VI. Varga Béla képviselő levele.

Varga Béla⁴³⁽⁴³⁾ képviselő a veszprémi egyházmegyéhez tartozó Balatonboglár község plébánosa.

¹⁸Találtak nálam egy összegyűrt, elfelejtett levelet, melyet Varga Béla képviselő írt nekem még Zalaegerszegre, mint ottani plébánoshoz. Olyan régi levél, hogy a tartalmára alig emlékszem, arra nem is helyeztem soha különösebb súlyt. Emlékezetem szerint a levélben Varga Béla azt írta, hogy Eckhardt Tibor⁴⁴⁽⁴⁴⁾ egy lengyel menekülttel valami levelet küldött Bethlen Istvánnak,⁴⁵⁽⁴⁵⁾ amely levél tartalmáról Varga Béla sem tud semmit. Említés történik a levélben valami mellékletről is, a mellékletről még kevesebbet tudok, mert az a levél mellett nincs is.

Miért írta Varga Béla hozzám ezt a levelet? Eckhardt Tiborral soha életemben nem találkoztam, egyénisége nem felelt meg nekem. A húszas években levélben megfenyegetett engem, hogy lecsukat. Vele is, Bethlen Istvánnal is politikailag szöges ellentétben voltam.⁴⁶⁽⁴⁶⁾

Varga Béla levelére, mint már említettem semmiféle súlyt nem helyeztem. Ha annak bármiféle jelentőséget tulajdoníthattam volna, feltétlenül megsemmisítettem volna. Mint jelentéktelen levelet félredobtam, s miután akkor püspöki kinevezésem alkalmából naponta százával kaptam üdvözlő táviratot és levelet, ez a Varga Béla-féle levél azok közé keveredett és Veszprémbe költözésem alkalmával véletlenül egyéb felesleges iratokkal ez is megmaradt. Azt sem tudom, hol találták meg.

Varga Béla 1939-ben nálam járt a kisgazdapárt érdekében. Kerek elutasításban részesült, mert sehogy se tudtam egyetérteni a párt politikájával. Sokszor felhívtam figyelmét, nem örülök, hogy ő ehhez a párthoz tartozik. Egyszer Győrben találkoztam vele, amikor az ottani püspök vendége voltam. Akkor Közi-Horváth József⁴⁷⁽⁴⁷⁾ igen élesen támadta Varga Bélát, mert pártja paktál a szociáldemokratákkal.

Miért írta Varga Béla a levelet? Talán azért is, mert közeli püspöki kinevezéséről értesült. Március 6-án kelt ugyanis a levél, március 7-én publikálták kinevezésem s ¹⁹így érintkezést keresett leendő főpásztorával. Nem lehetetlen, hogy figyelmemet akarta felhívni politikai jól értesültségére és politikai súlyára.

Március végén nálam járt Veszprémbe, már mint főpásztoránál. Olyan rossz egészségi állapotban volt, hogy a kért szabadságot megadtam neki. Azóta nálam egyáltalán nem járt.

Semmiféle külföldi kapcsolataim nincsenek, nem is törekedtem ilyenekre. A velem együtt őrizetbe vett papjaim és kispapjaim sohase vettek részt politikában.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni

eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 3. Mindszenty József levele a Felsőház Mentelmi Bizottsága elnökéhez letartóztatása és fogva tartása ügyében / VII. Dr. Schiberna Ferenc főispán szerepe.

VII. Dr. Schiberna Ferenc főispán szerepe.

Az egész eljárás Schiberna Ferenc volt veszprémi főispántól indult ki, akinek testvéröccse, Schiberna Károly, a veszprémi püspökségnél intező volt. Schiberna intézőt különböző szabálytalanságok miatt még dr. Rott Nándor⁴⁸⁽⁴⁸⁾ püspök idejében fegyelmileg lefokozásra ítélték. A javadalom átvétele után papi számvevőt neveztem ki az uradalomhoz Kógl Lénárd dr. személyében. Schiberna Károlynak volt oka tartani attól, hogy az új számvevő működésének ránézve kedvezőtlen következményei lehetnek. Csak ebből magyarázható, hogy bátyja, Schiberna Ferenc főispán, engem és a számvevőt minden körülmények közt, bármi módon el akart távolítani Veszprémből. Bizonyosága ennek még az is, hogy nyomban őrizetbe vétele után Schiberna Károly intező, december 4-én családjával együtt, tudtom, hozzájárulásom és minden pénztári elszámolás nélkül, ellenben az én fogataimmal, családostul sietett Veszprémből elmenekülni. A rendőrség ablakából láttam elvonulásukat, jól megrakodtak. Zirc táján a túlterhelt járművek megsüllyedtek. Schiberna Károly az én traktoromért küldött, annak kiadását gazdaságom megtagadta. Erre a főispán írásban, hivatalból igénybe vette a traktort és azt kirendelte öccse számára. Így sikerült a Schiberna Károlyra való esetleges eljárást az én, és számvevőm lefogásával és Schiberna Károly menekülésének hatósági elősegítésével lehetetlenné tenni.

A helyzetképhez tartozik az is, hogy azóta Schiberna Ferenc főispánt állásától felmentették, értesülesem szerint súlyos gyanúok alapján letartóztatásba is helyezték.

Letartóztatásom jogtalanságára jellemző érdekesség az, hogy értesülesem szerint Hódossy rendőrvezérőrnagy⁴⁹⁽⁴⁹⁾ leiratot intézett a veszprémi kapitányság vezetőségéhez, hogy miért nem értesítették őt arról, hogy a veszprémi püspök és 26 papjának meg kispapjának lefogásánál az ottani rendőrség is közreműködött. Ez nem volt olyan jelentéktelen ténykedés, ami fölött könnyen napirendre lehetett volna térni, olyannyira, hogy a vezérőrnagyot a történekről a kapitányság azonnal nem értesítette. Ezzel a kapitányság hivatali mulasztást követett el. Most utólag kéri annak a bejelentését, hogy mikor történt a letartóztatás, hová hurcolták őket, mikor szabadultak és most szabadulásuk után hol tartózkodnak?

20Internálásom káros következményei:

A püspöki javak szempontjából távollétem káros és mai nehéz gazdasági viszonyok mellett személyes jelenlétem nélkülözhetetlen. Jóságkormányzóm őrizetbe vételekor súlyos beteg volt, a tavaszi munkálatoknak utána kellene nézmem.

Nem szeretnék abba a helyzetbe jutni, és nem is szabad abba a helyzetbe jutnom, hogy földjeim vetetlenek és beültetlenek maradjanak.

Letartóztatásom folytán az egyházmegye kormányzata megakadt. 82 éves elaggott helyettesem⁵⁰⁽⁵⁰⁾ a reám váró feladatok tekintetében engem mindenben helyettesíteni nem képes. Viszont ezt az érdeemes, öreg papomat nem sérthetem meg más helyettes kinevezésével. Őt magát mint püspöki általános helyettest még elődömtől vettem át.

Veszprém és Somogy vármegyékben felszabadult 15–20 plébániám pusztulóban van. A papság többhelyütt idegzetileg összeroppant, a hívek letörtek. Lelki megerősítésük céljából feltétlenül szükséges őket személyesen sürgősen felkeresnem.

Az előadottakból világos, hogy őrizetbe vétele az alaki jogszabályok megsértésével és minden tárgyi

ok nélkül történt. A hívek körében egyre fokozódik a nyugtalanság főpásztori működésem megakadályozása miatt, annál inkább, mert a letartóztató főispán menesztése és ellene a bűnvádi eljárás megindítása, úgy nemkülönben papjaim időközben történt szabadon bocsátása nyilvánvalóvá tették az egész eljárás alaptalanságát.

Ami általában a múltamat illeti: csak egészen szerényen, de önérzettel utalnom kell arra, milyen irodalmi és hitszónoki működést fejtettem ki évtizedeken keresztül éppen a bolsevizmus istentelen és nemzetgyilkos működésével szemben,⁵¹⁽⁵¹⁾ milyen nagy részem volt Muraköznek a Szentkoronához való visszacsatolásában.⁵²⁽⁵²⁾ A jövőre nézve pedig főpapi méltóságom és múltam teljes biztosíték arra, hogy az ország törvényeit, közigazgatási rendszabályait megtartom és megtartatom úgy, amint arra felsőházi tagságom is kötelez.

Kérem mentelmi ügyem tárgyalásának alkalmával ezeket bölcs megfontolás tárgyává tenni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságú Elnök Úr kiváló tiszteletem őszinte megnyilvánítását.

Sopron, 1945. március 19-én.

Mindszenty József

veszprémi püspök

²¹*Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban 011. fond. Gépelt, Mindszenty József aláírásával hitelesített levelének másodlata.*

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 4. A Felsőház Mentelmi Bizottságának levele Vajna Gábor belügyminiszter részére

4.

A Felsőház Mentelmi Bizottságának levele Vajna Gábor belügyminiszter részére

Sopron, 1945. március 22.

A felsőház mentelmi bizottságától.

M i n i s z t e r Ú r !

Mindszenty József veszprémi püspök a felsőház tagja a felsőház elnökéhez intézett beadványában bejelentette mentelmi jogának megsértését. A mentelmi jogsérelem azáltal állott elő, hogy Veszprém vármegye főispánja, mint hadműveleti kormánybiztos 1944. november 30-án kelt 1605/1944. számú véghatározatával Mindszenty József püspököt rendőrhatalósági felügyelet alá helyezte.

Hasonló beadvány érkezett Shvoy Lajos székesfehérvári püspök felsőházi tagtól, akit f[o]lyó hó 6-án kelt 219/1945. számú véghatározatával Székesfehérvár és Fehér vármegye főispánja helyezett ugyancsak rendőrhatalósági felügyelet alá.⁵³⁽⁵³⁾

Mint a mentelmi bizottság értesült, mindkét felsőházi tag internálása jelenleg is folyamatban van.

Az elnök úr a két mentelmi jogsérelmet tárgyaló beadvány kiadta a felsőház mentelmi bizottságának, mely elnökletem alatt a mai napon tartott ülésében tárgyalás alá vette azokat.

Bár a két beadványból a bizottság előtt valószínűnek látszik, hogy az eljáró hatóságok e két esetben a felsőház mentelmi jogát megsértették, mert a rendőrhatalósági őrizetbe vétel és az internálás folyamatban tartása mindkét alkalommal a felsőház engedélyének előzetes kikérése nélkül történt, a bizottság mégis szükségesnek tartja, hogy a mentelmi jogsérelem megállapításának kérdéseiben döntést csak M i n i s z t e r Ú r és az érdekelt két felsőházi tag meghallgatása után hozzon.

Ezért kérem M i n i s z t e r U r a t, méltóztassék engem értesíteni, hogy két héten belül melyik nap felelne meg a mentelmi bizottság ülésén való megjelenésére. Kérem továbbá, hogy ezen az ülésen megjelenni méltóztassék és egyúttal az internálás alatt álló két felsőházi tag megjelenését is lehetővé tenni szíveskedjék.

[22](#)Végül kérem a tényállás felderítése céljából a két ügyre vonatkozó iratok sürgős megküldését.

Fogadja M i n i s z t e r Ú r kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Sopron, 1945. március 22.

[olvashatatlan aláírás]

a mentelmi bizottság elnöke

V a j n a G á b o r úrnak

m[agyar] kir[ályi] belügyminiszter

S z o m b a t h e l y.

Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban 011. fond. A Felsőház mentelmi bizottsága elnökének szignójával hitelesített másodlat.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 5. A Felsőház Mentelmi Bizottsága által készített elintézés-tervezet Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása ügyében

5.

A Felsőház Mentelmi Bizottsága által készített elintézés-tervezet Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása ügyében

1945. március

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben / 9Dokumentumok / 5. A Felsőház Mentelmi Bizottsága által készített elintézés-tervezet Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása ügyében / II.

II.

Mindszenty József felsőházi tag mentelmi jogsérelmének bejelentése. [54\(54\)](#)

Mindszenty József felsőházi tag veszprémi püspök 1944. december 27-én beadványt intézett a felsőház elnökéhez, melyben bejelenti mentelmi jogának megsértését. A beadványt az elnök úr 31/1945 eln[öki] sz[ám] alatt kiadta a mentelmi bizottságnak.

Beadványában Mindszenty József előadja, hogy veszprémi házában 1944. november 27-én megjelent Schiberna Ferenc Veszprém vármegye főispánja, hadművelleti kormánybiztos, s őrizetbe vette két papját, majd e feletti tiltakozásra magát a püspököt is letartóztatták, s mint internáltat több papjával együtt további őrizet alatt tartották. Egyéb úton nyert értesülesem szerint a püspök többi letartóztatásba vett papját időközben szabadlábra helyezték, maga Mindszenty József azonban továbbra is internálás alatt áll az Isteni Megváltó Leányainak soproni Tanintézetében.

A beadvány szerint Mindszenty József panaszát a rendőrségen többszöri sürgetése ellenére sem jegyzőkönyvezték. A jegyzőkönyv felvételére csak a budapesti nemzeti számonkérő szék delegáltja részéről került sor november 29-én, aki kilátásba helyezte a jegyzőkönyvbe vett panasznak eljuttatását Budapestre, a felsőház elnökségéhez. Ennek megtörténtéről azonban itt Sopronban nincs tudomásunk, jóllehet több tisztviselő útján még majdnem további egy hónapig összekötetésben állottunk [a] Budapesten ²³működő elnöki hivatalunkkal. Ekként Mindszenty József jelenleg is letartóztatás alatt állván, több mint három hónap óta folyamatosan akadályozva van törvényhozói tisztjének teljesítésében, s így a beadványban foglaltak alapján kétségtelen, hogy a mentelmi jog megsértése fennforog, mert az őrizetbe vétel, az internálás és annak folyamatos fenntartása a mentelmi jognak a Ház részéről történt előzetes felfüggetése nélkül rendeltetett el, illetve áll fenn.

Ezért tisztelettel indítványozom, mondja ki a bizottság Mindszenty József felsőházi tag mentelmi jogának megsértését, ily értelmű javaslatot terjesszünk jelentésünkben a felsőház plénuma elé. Ebben a jelentésben javasolja a bizottság a felsőháznak Mindszenty József mentelmi jogséremlének kimondását, melynek következményeképp keresse meg a felsőház elnöke a belügyminisztert Mindszenty József azonnali szabadlábra helyezése céljából haladéktalan intézkedés megtételére.

Alternatíva a határozatra.

Mínt hogy azonban ennek megállapítása egyedül a sérelmet szenvedő felsőház tag beadványában foglaltak alapján nem történhetik meg, szükségesnek látszik az ügy tüzetes kivizsgálása, nevezetesen a letartóztatást foganatosító főispán legfőbb felügyeleti hatóságának, a belügyminiszternek megkeresése, az ügy iratainak sürgős megküldése céljából, annak felderítése végett, vajon nem forog e fenn valamely bűncselekményen való tettenérés esete, mert ez a mentelmi jogsérelem megállapítását kizárná.

Tettenérés esetén is fennforog ugyan a mentelmi jog megsértése, mert ez esetben is a letartóztató hatóság köteles lett volna a felsőházat arról az iratok megküldése kapcsán azonnal értesíteni, hogy a felsőház a mentelmi jog felfüggesztése tárgyában intézkedhessék. Miután ez meg nem történt és az előíratok ismerete után a felsőháznak alkalma nyílik a mentelmi jognak nemcsak alakai, de esetleg anyagi sérelme tárgyában is határozni, tisztelettel indítványozom mondja ki a bizottság, hogy a mentelmi jogsérelem kérdésében hozandó határozat hozatalát felfüggeszti a tényállás tüzetes felderítéséig. Ez utóbbi érdekében pedig kérjük fel a felsőház elnökét, keresse meg a belügyminisztert az ügyre vonatkozó iratoknak a felsőház mentelmi bizottsága részére történendő sürgős megküldése céljából. Javasolom egyben, hogy az érdemi döntést, illetőleg a felsőház plénumának való javaslattételt halasszuk el a szóban forgó iratok megérkezéig.

Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban 011. fond. Gépelt másodlat.

2006. LX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM / 3 Sorsfordító esztendő. Adatok és források 1944/45 soproni eseményeihez / **24**Mózessy Gergely: Noteszlapok Shvoy Lajos püspök fogságából

24 Mózessy Gergely: Noteszlapok Shvoy Lajos püspök fogságából

Az 1879-ben született, kispolgári származású Shvoy Lajos a Regnum Marianum templomépítő plébánosaként vált ismertté. A Prohászka Ottokár halálával 1927-ben megüresedő székesfehérvári püspöki székre XI. Piusz pápa emelte. Az egyházmegyét több mint négy évtizeden át, 1968-ban bekövetkezett haláláig kormányozta.

A püspök a nyilas kormányzattal egyáltalán nem szimpatizált. Tünetőleg távolmaradt Pintér József főispán beiktatási ünnepségétől, miközben a város nyilasok által hivatalából elmozdított polgármestere, Kerekes Lajos családjával a püspöki palotában vészeltette át a város bombázásainak, majd ostromának nehéz napjait. Később papjai védelmében került összetűzésbe a hatalommal: 1944 októberében ugyanis – a városi elit más tagjaival együtt – Bilkei Ferenc plébánost és Neményi Lajos papszerkesztőt letartóztatták, és Komáromba hurcolták. A kiszabadításukra irányuló püspöki erőfeszítések azonban csak a Serédi Jusztinián hercegprímás intervenciója után hoztak sikert.

Székesfehérvár városa 1944. december 23-án került orosz megszállás alá, azonban 1945. január 21-én sikeres ellentámadással a magyar csapatok visszafoglalták. A katonák nyomában február 2-án a nyilas vezetők is visszatértek. Hamarosan, február 8-án a Nemzeti Számonkérőszék 14 csendőre egy alhadnagy vezetésével letartóztatta a püspököt. Vele együtt került fogságba testvére, Shvoy Kálmán altábornagy, Büttner Ferenc kanonok és egy amerikai állampolgárságú fehérvári kispap, Fülöp Ferenc.

A fogoly püspököt előbb Pétre, majd február 14-én Veszprémbe szállították; március elején pedig tovább, Sopronba. Kihallgatásai során számon kérték rajta, hogy nem volt hajlandó a nyilas főispán beiktatásakor püspöki misét mondani (mivel ekkor több papja letartóztatásban volt); hogy nem adott ki központi rendelkezést papjai számára a bolsevizmus elleni prédikációk tartásáról; hogy nem támogatta a város kiürítését; valamint hogy a püspökségen bújtatta – a szabadulása után a városból továbbra is kitiltott – Neményi Lajost. Többek véleménye azonban az, hogy a letartóztatás valódi oka a politikai bosszú. Shvoy Lajos ugyanis aláírta azt a tiltakozást, amelyet több dunántúli főpap juttatott el Szálasi Ferenchez azt kérve, hogy harc nélkül adja fel a Dunántúlt, ne tegye azt hadszínterré. A beadványt kezdeményező Mindszenty József veszprémi püspök is fogságba került 1944. november 24-én. Más, egykorú feltételezés szerint a püspököt voltaképpen túszként tartották fogva; „ütőkártyák” lehetnek volna egy esetleges tárgyalás során.

Shvoy Lajos rabságával kapcsolatban számos dokumentumot publikáltak korábban. Két fogolytársának emlékiratai évtizedek óta ismertek: Mindszenty József veszprémi püspöké – majd esztergomi érseke – 1974-ben,⁵⁵⁽⁵⁵⁾ a püspök testvéréé, Shvoy Kálmán nyugalmazott altábornagyé – naplójával együtt – 1983-ban⁵⁶⁽⁵⁶⁾ került kiadásra. A közelmúltban sajtó alá rendeztük Shvoy Lajos 1964-ben keletkezett önéletírását is;⁵⁷⁽⁵⁷⁾ **25** valamint a püspököt gyakran követő, vele rendszeresen kapcsolatot kereső, érdekében közbenjárni igyekvő titkárának, Bejczy Gyulának naplóját.⁵⁸⁽⁵⁸⁾

Most kerül azonban először kiadásra Shvoy Lajos noteszének tartalma. A székesfehérvári püspök előjegyzési naptárként általában egy kis méretű zsebnaptárt használt. 1945-ben a budapesti Riegler-cég 9 x 12,5 cm-es barna vászonkötéses notesze kísérte mindennapjait. E notesz fogsága idején is társa volt, naptári részébe egy ceruzacsonkkal apró jegyzeteket rögzített mindennapjairól. Alább ezeket közöljük. A notesz végén, a „Jegyzetek” számára fenntartott helyen – némiképp belefolyva a névregiszter részbe is – fogsága egyéb emlékei olvashatóak: szabadon bocsátása érdekében a felsőház elnökéhez, illetve a pápai nunciushoz írt leveleinek fogalmazványai; kihallgatásának kérdései és válaszai, valamint a Pintér főispán exkommunikálására vonatkozó iratok vázlatjai. A kötetet fekete műbőr tokba helyezte a kiadó